SZÍNÉSZKAMARA ALAKULT

1990. február 5-én negyvenöt színész részvéte-lével megalakult a Magyar Színész Kamara, megtartotta első közgyűlését, egyhangú szavazással elfogadta az alapszabályt, valamint megválasztotta ideiglenes vezetőségét.

Ez az első eset, hogy *csak* színészek alakítanak kamarát-a szervezet történelmi előzményében ugyanis a teljes színház- és filmművészeti szakma részt vett. A Színművészeti és Filmművészeti Kamarát 1938-ban szervezték - az alakuló közgyűlést 1938. december 31-én tartották Kiss Ferenc elnökletével. A hajdani szervezet céljai között szerepelt az állami szín-házak felügyelete is, ezért az illetékes minisztérium például a Nemzeti Színházat és az Opera-házat - számos művész tiltakozása ellenére - á t is adta a kamarának.

A második világháború végével egy időben a Színművészeti és Filmművészeti Kamara feloszlott. 1945. május 8-án megalakult a Magyar Színészek Szabad Szakszervezete, amely azonban semmiképpen sem tekinthető a kamara utódjának, hiszen mind funkciója, mind célkitűzése merőben eltért a kamaráétól.

1959. június 15-én alakult meg a Magyar Színházművészeti Szövetség.

1986-ban megkísérelték létrehozni a Magyar Színészkamarát - e kísérlet dokumentuma az alábbi levél.

Gera Zoltán a Hóhér és bolond című Voskovec-Werich-darab Radnóti színházi előadásában

Kérelem

Levél az MSZMP KB agit-prop. bizottsága elnökségéhez, név szerint: Berecz János és Pál Lénárd kb-titkár elvtársakhoz, valamint dr. Csehák Judit miniszterelnök-helyetteshez, dr. Köpeczi Béla művelődésügyi miniszterhez és a MÜDOSZ elnökségéhez.

Tisztelettel kérjük Önöket, hogy Magyar Színész Kamara néven etikai és szakmai önkormányzat létrehívását nekünk, magyar színészeknek engedélyezni szíveskedjenek.

A több évtizedes magyar színházi élet tragikus vajúdása kényszerít minket arra, hogy sorsunkat, a magyar színjátszás sorsát, mi, színészek, teljes felelősséget átvállalva kezünkbe vegyük. A színházak létezése minden korban és minden nemzet életében „templomi szükséglet" volt és marad - gyökérzete több ezer éves. Úgy véljük, hogy ennek társa-dalmi jelenünkben és nemzetformáló jövőnk-ben fátumszerű értéke van. Az értékeket az értékekkel és nem a személyekkel kívánjuk ütköztetni. Célunk szakmánk őszinteségének, méltóságának és színvonalának helyreállítása, hogy emberi méltóságra, emberi tiszteletre, a munka szeretetére, a család, nemzet védésére taníthassunk minden hozzánk forduló embert.

A színház hierarchiáját kívánjuk visszaállítani, ahol is a közönség és a színész a két nélkülözhetetlen embercsoport, minden más munkakör kizárólag ezeknek a szolgálatában kell, hogy álljon. A színházvezetői szerkezetet a mostani félfeudál vezetői struktúrával szembe n egyértelműen és tisztességesen a kisközösségek által megválasztott demokratikus művészeti tanács irányítására kívánjuk bízni. Az igazgatói posztot egy arra alkalmas, menedzser típusú (semmiképp nem rendező), ún. civil színházszerető személyre vagy személyekre bíznánk, ügyintéző és ügyvezetői munkakörre pontosítva. A művészeti tanács tagjai elsősorban színészek lennének, periódusokra maguk közül művészeti vezetőt választanának. A művészeti vezető egy személyben, a társulat érdekeit szem előtt tartva irányítaná a színházak működését. Zavaró „találmánynak" ítéljük meg a színházak főrendezői státuszát. Úgy véljük, hogy ez csak hatalmi feszültségek forrása, létezése indokolatlan. Színész nagyjaink szerte a világban képességük különleges értékével tűnnek ki, személyiségük varázsával és nem „főszínészi" megnevezésükkel. Gondoljuk, hogy ez a színházrendezői státuszokra is átvihető és tisztességes.

Az értéket az értékkel és ne a védettséggel engedjük össze.

Ez a kérelem természetesen csupán vázlatszerű szerkezettel bír. Nem célunk a bajok preparálása. Hiszünk a politikai vezetés affinitásában, jószándékában, megértésében és bizalmában.

Tájékoztatóul közöljük, hogy a fenti okok miatt a Magyar Színházművészeti Szövetség névvel ellátott gyűjtőközösségből kiválunk és Magyar Színészek Szövetsége elnevezéssel szándékozzuk ügyeinket képviselni. Azt sem tartjuk lehetet-lennek, hogy mindezt leegyszerűsítve, ezt a feladatot is a Színész Kamara lássa el.

Budapest, 1986. október 5.

A próbálkozás nem járt eredménnyel, *akkor* nem jött létre a színészek kamarája. Most viszont igen; Gera Zoltánnal, a kamara ideiglenes elnökével beszélgettünk a szervezetről.

Beszélgetés Gera Zoltánnal

– *Miért hozták létre a színészkamarát?*

– A színészek érzik, hogy egyértelműen színészprofilú szerveződésre, érdekvédelemre van szükségük. Ez bizonyos elégedetlenségre vall, sorsuk és életük formálására való törekvésüket jelzi. Nem jelent azonban ellenségeskedést a különböző intézményekkel, személyekkel. Nem igazgatók, rendezők, kritikusok elleni összeesküvés. Pártoktól, kormánytól független, pénzzel alig rendelkező szervezet a mienk. Igyekszünk összegyűjteni azokat a problémákat, amelyek a színésztársadalomban akadályozzák a minőségi munkát. Azt mondhatnám: a kamara céhjellegű.

- Hogyan verődött össze negyvenöt színész, és miért éppen ők?

- Lépésről lépésre lehet csak elindulni. Képtelenség rögtön országos konferenciát összehívni mind a kilencszáztizenkét, Magyarországon működő színész részvételével. A Magyar Kulturális Kamarán belül működik már, többek között, a mérnökök, jogászok kamarája. Felajánlották, hogy a segítségükkel mi is alakíthatunk kamarát. Meghívót küldtek ismert színészeknek, köztük Törőcsik Marinak, Garas Dezsőnek, Kézdy Györgynek, Gábor Miklósnak, Eperjes Károlynak, Gáspár Sándornak, Gombos Katalinnak, Sinkovits Imrének, Balázsovits Lajosnak. Először szándéknyilatkozatot tettünk a jónak látszó ügy mellett, és kitűztük az alakuló közgyűlés időpontját. Ezen három hónapra megválasztottuk az ideiglenes vezetőséget. A kijelölt idő lejártával egy új közgyűlés - feltételezhetően jóval nagyobb tagsággal - megválasztja a végleges vezetőséget, és módosíthatja az alapszabályt.

- Miért választották a színészkamara elnevezést, a színházi kamara helyett?

- Nekünk képviselnünk kell a saját problémáinkat, etikai tartalommal kell megtöltenünk a színészi együttélést. Színész-munkanélküliség várható, ezért támogatnunk kell kollégáinkat az elhelyezkedésben, sőt alapítvány vagy szponzorok révén pénzzel is. Belső megújulásra van szükség - ez a legfontosabb. A kamara tagjainak példát kell mutatniuk. Nekünk kell a próbákon elsőnek és pontosan megjelennünk, a szöveget pontosan tudnunk, a szerződést maradéktalanul teljesítenünk. Ez lehet az alapja a jogok érvényesítésének.

– A színész, miután kikerül a főiskoláról - amit általában szidni szokott - képzés nélkül marad. A színházak legtöbbjében nincs torna, kondícionáló terem, szauna, nincs ének-, tánctanár.

- Ezekben a kérdésekben valóban elmaradottak vagyunk. Az alapszabályzat tartalmazza a színészoktatás és a színészi munka színvonalának emelését anélkül, hogy konkrét művészi kérdésekbe beleszólna. A legaktuálisabb feladat azonban a színész-munkanélküliség megjelenése miatt egy komputeres nyilvántartással felszerelt szerződésközvetítő iroda létrehozása.

– Hogyan valósítják ezt meg, hiszen a rendezők nyilván azzal dolgoznak, akivel akarnak?!

- A kérdése lényegbevágó. Mi faluor ország vagyunk, ahol többé-kevésbé mindenki mindenkit ismer, és ennek megfelelően mindenki el van látva valamilyen címkével. A közvetítő iroda kiadhatna egy bulletint, amely apróhirdetés formájában fotóval ellátott színészi ajánlásokat tartalmazna. A színész ajánlkozhat szerepre is, szerződésre is. A színház is kereshet színészt akár epizódszerepre, akár olyan fel' adatra, amelyben például egyszerre kell jól gitározni és vívni. A közvetítő irodának foglalkozni kell majd a felvidéki, az erdélyi és a jugoszláviai magyar színészekkel is. Ezeken a területeken óriási „lyukak", színészhiányok keletkeztek. Egészséges együttműködésre kell törekedni a külföldi magyar színházakkal. Sokan jönnének hozzánk játszani a határon túlról és viszont.

– Úgy gondolom, hogy egy jugoszláviai színház esetében ennek különösebb akadálya eddig se lett volna, mégsem épültek ki igazi kapcsolatok. Kialakultak ugyanis az egyes színházakhoz vagy bizonyos irányzatokhoz kötődő csoportosulások, amelyek nem nagyon engednek be maguk közé másokat.

- Ez is lényeges kérdés. Az elmeszesedett színházi struktúra bomlása lassú, de remélhetőleg egyre gyorsuló folyamat. A színész nem szólhat bele abba, hogy mikor játssza a Lear királyt vagy Cordeliát, holott kívánatos lenne, hogy adott esetben például Zalaegerszegről jöjjön Pestre valaki Cordeliát játszani. Ugyanakkor Nagy-Britanniában például a Munkaügyi Minisztérium tanusítványt vár el attól a rendezőtől, aki külföldről hív színészt. A rendezőnek igazolnia kell, hogy otthon nem talál olyan görbe orrú és női hangú színészt, aki még magasugrani is tud. Mi el akarjuk érni, hogy a külföldről szerződtetett művész gázsijának egy bizonyos százaléka a kamara szociális alapját növelje. Ebből a szerződés nélküli színészeket szeretnénk támogatni.

– Bele akarnak-e szólni a színházak irányításába? Mondjuk, ha egy pályázat esetében manipulációt gyanítanak, mit szándékoznak tenni?

-Az ilyesmi szükségszerűen kiprovokálja a kamara tiltakozását, hiszen művészi, etikai érdekeket sért. Itt az ideje, hogy a színházak vezetése függetlenedjék a cenzoroktól, lehallgatóktól és csinovnyikoktól.

– Ahhoz, hogy a kinevezésekbe beleszóljanak, bizonyos eszközökre is szükség van. Elképzelhetőnek tartja, hogy például a színésztársadalom ilyen esetekben elfogadja a kamarának mint érdekképviseleti szervezetnek a vétó jogát?

– Ez a kamara jövendő súlyától függ. Nem tudom, mit kell csinálni ahhoz, hogy valóban erősek legyünk. Kiadandó bulletinünkben tervezzük etikai értéktőzsde megjelentetését. Kapjanak helyet nyilvánosan az „ejnye-ejnyék" és a „bravó-bravók" is.

- Mindaz, amit elmondott, a Színházművészeti Szövetség feladata is lehetne. Nyilván elégedetlenek ennek a testület-nek a működésével.

– Valóban. Garas Dezső például azt mondta, vigyázzunk, ne legyünk szakszervezet. Megalapozott előítéletünk szerint a Színházművészeti Szövetség bizonyos kommunista szervezetiség maradványa. Prágában, Bukarestben, Moszkvában is működik ilyen típusú szövetség, és úgynevezett felső érdekeket visz le, fogadtat el. Kétség sem fér ahhoz, hogy ez megváltozóban van, korábban azonban a szövetség egyik fő feladata az ideológiai szűrés volt.

– A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete például azt követeli, hogy minden iskola tanárai szavazhassák meg, megfelel-e nekik az az igazgató, akit a nyakukra ültettek. Önöknek vannak-e ilyen törekvéseik? Azon ugyanis, hogy kik állnak a színházak élén, rendkívül sok múlhat.

– Az egyes színházakban a rendezők és az igazgatók cinkossága miatt megalománia alakult ki. Ebben a katasztrofális anyagi helyzetben öt-nyolcmillió forintot is költenek egy-egy díszletre. Az igazgatók és a színészek fizetésének aránya sem megfelelő. Bárdos Artúr színházában például egy élvonalbeli színész akár az ötszörösét is kaphatta annak, mint az igazgató. Most, a „mandarinizmus" korában ez az arány megfordult. Színészvédelmi eszközök kiépítésére van szükség. A szellemileg, szakmailag idegen, kívülről hozott, hozzá nem értő, színészellenes igazgató kinevezése aggasztó tünet. Reméljük, hogy ilyen esetekben a kamara kedvezően befolyásolhatja a színészek sorsát. *-Azt gondolom, hogy a régi színész-rendező vita nem a színházi munka lényegét érintette. Alig hiszem például, hogy egy rendezőt azért nem kedvelnek, mert keménykezű, felkészült és koncepciója van. A vita inkább bizonyos rendezők hivatali funkciójából keletkezett.*

– Kitűnő megállapítás. A ,,mandarini-z á r rendezők váltották ki az elkeseredést és a tiltakozást. Az a véleményünk, hogy a

régi pártállam kinevezettjei közül sokan ülnek még a helyükön. Óvakodunk azonban attól, hogy valódi művészeti kérdésekbe beleszóljunk, mert ez nem a mi feladatunk. Nincs még igazi radikális programunk, nagyon nagy szükségünk van viszont a fiatalok, a vidéki színészek aktív részvételére. Közülünk nagyon sokan elfáradtak, sérültek, fel kell őket ráznunk. Hiába ismer szinte mindenki mindenkit ebben a szakmában, valójában senki sem akar igazán tudni a másikról. Ezen változtatnunk kell.

– *Elképzelhetőnek tartja például, hogy a kamara néha vidéki színházakban ülésezzen? Így a tagok megnézhetnének egy-egy előadást, beszélgethetnének az ottani színészekkel, vagyis a vidékiek nem csak szavakban érzékelhetnék a szakmai összetartást.*

– Tisztelem az elgondolását, de megvalósíthatatlannak tartom. Lear király vala-hol azt mondja - az idézet nem pontos-, hogy csak a többlet, a fölösleg az, ami az embert emberré teszi, mert arra készteti, hogy adja ki önmagából, ami benne van. Sajnos mi kifosztottak vagyunk. Térre, időre, pénzfölöslegre van szükségünk ahhoz, hogy szűk univerzumunkból ki tudjunk nézni. Nem vagyunk szentek. Tapasztalataink azt mutatják, hogy aki netán mégis az, hosszú távon egyedül marad.

(Az interjút Bóta Gábor készítette)

1990. március 12-én a Magyar Színész Kamara megtartotta első országos közgyűlését - mintegy ötszáz színész részvételével. A szervezet új elnökének Törőcsik Marit választották. A választmány tagjai: Balázsovits Lajos, Hirtling István és Trokán Péter. A harmincnyolc tagú tanácsadó testület szintén a kamara vezetőségének része.

Mivel Gera Zoltánnal, a kamara első elnökével készült interjúnkhoz három héttel később sem tudtunk lényegi kiegészítéseket fűzni, e lapzárta utáni tudósítást - melyet alkalom adtán kiegészítünk - a vezetők által elmondottakkal zárjuk: „a kamara szakmai és etikai érdekvédelmi szervezet; együtt kíván működni a Magyar Színházművészeti Szövetséggel és a színészszakszervezettel; vissza kívánja állítani a színészek és a színészet szakmai-etikai becsületét és rangját; az alapszabály és az etikai kódex kialakítása folyamatban van ..."

KÁLLAI FERENC LEVELE

T. Elnökség!

Bizonyára senkit nem ér váratlanul a bejelentésem, hiszen már hosszabb ideje készülök megtenni. 1989 áprilisában is felmerült bennem, amikor Kerényi Imre és Verebes István a Független Magyar Színházi Társaságot akarták létrehozni. Egy hete a tv nyilvánossága előtt is elmondtam: lemondok elnöki tisztemről.

Egyúttal szeretném megköszönni mindazok munkáját, akik segítették az együttműködést. Hat éven át - mint a Szövetség elnöke - szolgáltam a szakma, a magyar színházművészet ügyét. Úgy hiszem, azok közé tartozom, akik el tudnak számolni tetteikkel, ezért nyugodtan mondhatom-írhatom le a szót: szolgáltam. Jól vagy rosszul, ezt döntse el mindenki maga. En is tartozom magamnak ezzel, s az eddig elért eredmények --kollégáink és az intézmények talán emlékeznek ilyenre is - s az idő majd segít ebben mindnyájunknak.

Elfáradtam, s aki annyi évet töltött vagy tölt majd el ezen a pályán, mint én: megért. Az elmúlt időszakban az ország és állampolgárai is nehéz helyzetbe kerültek, és ez a helyzet belátható időn belül nem lesz jobb, sőt - remélhetőleg csak átmenetileg - rosszabb is lehet. Igencsak kevesen vannak, akik elhiszik: az anyagi és szellemi nyomorban a kultúra mentőöv lehet. A parlamentben és annak Kulturális Bizottságában nagyon sokan kiskeresetűek - nemcsak saját, de szűkebb és tágabb környezetük egyre nehezebbé váló életkörülményeit látva -, úgy ítélik meg, hogy nem a művészetek támogatása - különösen nem kiemelt támogatása - a legégetőbb. Fontosabb és sürgetőbb, hogy a több pénz az oktatásnak, az egészségügynek, a kisnyugdíjasoknak, a többgyerekes családoknak jusson, és a gazdaság fellendítését ösztönözze. Ezt a vélményüket csak alátámasztja, ha azt tapasztalják, hogy például a színházak nem hajlandók figyelembe venni azt a gazdasági helyzetet, amelyben élni kényszerülünk. Úgy gondoltam és gondolom ma is, hogy a szakmánkért, a művészetért, igazságunkért megfelelő módon kell harcolnunk, mert - különösen a fentebb említett légkörben - eredményt csak így tudunk elérni, csak így tudunk magunk mellé állítani másokat. Meggyőződésemet az elmúlt néhány év tapasztalata is megerősítette. S mert a parlamentben és a közéletünkben is divatos nagy művekből idézni, ezúttal én is élek vele: „A célod nem, de módjait utálhatom!" - Ez magyarázza indulatomat nem is annyira a nyílt levelek, mint azok stílusa ellen.

Meggyőződésem - és ebben értek egyet a pénzügyminiszterrel - hogy nem az üres színház a jó színház, és az igazi művészi érték is csak akkor lehet hatásos, ha van kire *hatnia, vagyis közönség kell, befogadó kell. Ahhoz pedig, hogy jó színház, színházak tudjanak működni, megfelelő struktúra kell. Jó ideje tudjuk és mondjuk, hogy alapvetően - ahogy gazdasági, politikai szerkezetváltásra - színházi struktúraváltoztatásra és a dotációs rendszer megváltoztatására is szükség van. Mindezt azonban már az új parlamentnek és az új kormánynak kell megvalósítania, mint ahogy ezt a Kulturális Bizottságban is kértem, s ott ezt sikerült is elfogadtatni. Ennek az új parlamentnek és kormánynak azonban egy valóban demokratikus, pluralista társadalomban, politikai rendszerben kell majd dolgoznia. Nem lesz könnyű megteremteni, hiszen ha csak szűken vett szakmánkat figyelem, látnom és tapasztalnom kell, hogy a pluralizmus mennyire szűken is értelmezhető. A hatalomféltés néhány színházvezetőt a demokratizmus értelmezésének leszűkítéséhez, torzításához vezet: csak az az igaz, amit ő képvisel, s aki nem azt és nem úgy mondja, amit és ahogy hallani szeretnének: az áruló. Kerényi Imre durva, stílustalan utcai kiabálása, melynek során árulással vádolt, és néhányak megnyilvánulása, akik ugyanezt állították, arra a következtetésre juttattak, hogy ilyen méltatlan, minden méltóságot, kulturáltságot mellőző harcban nem akarok részt venni.*

Ha a pályán eltöltött negyvenöt évem után vannak, akik arra a következtetésre jutottak, hogy elárultam a színészeket, a színházi szakmát: sajnálom. Most már csak önmagam képviselem, és megelégszem azzal, hogy saját lelkiismeretemmel el tudok számolni, de merem remélni, hogy sokan mások is így vélik.

Budapest, 1990. január 22.

Kállai Ferenc